ePublishing

ΕΘΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΤΕΚΜΗΡΙΩΣΗΣ
EKT NATIONAL DOCUMENTATION CENTRE

Ανοικτή Εκπαίδευση: το περιοδικό για την Ανοικτή και εξ Αποστάσεως Εκπαίδευση και την Εκπαιδευτική Τεχνολογία

Τόμ. 17, Αρ. 2 (2021)

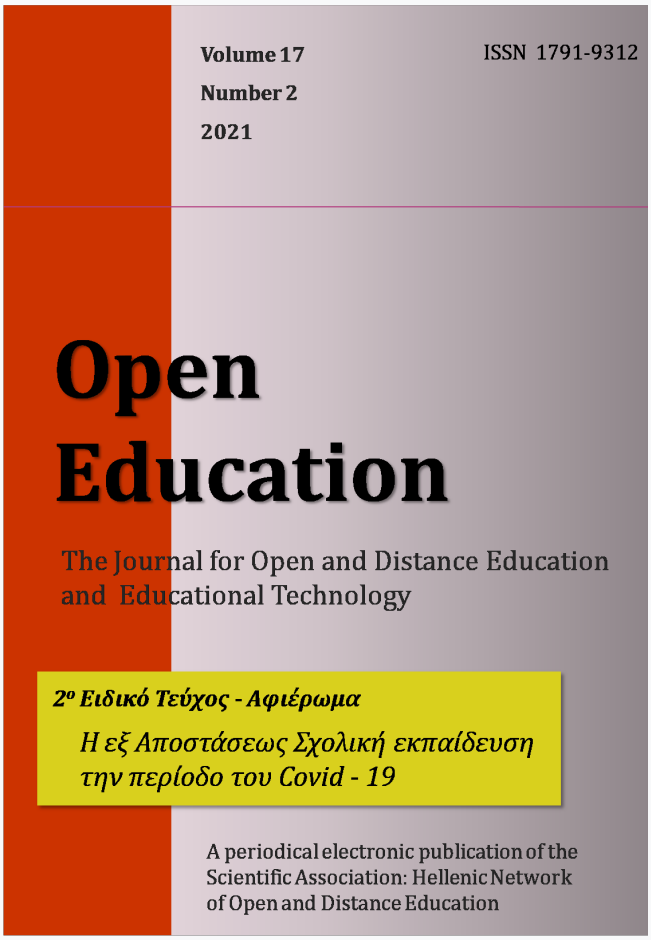

Πρόταση για αποτίμηση και αξιοποίηση της εμπειρίας επείγουσας εξ αποστάσεως διδασκαλίας στα πλαίσια του Δημοκρατικού Σχολείου

Γεωργία Γύφτουλα, Γρηγόριος Πολυχρονάκης

doi: 10.12681/jode.23884

Βιβλιογραφική αναφορά:

https://epublishing.ekt.gr | **e-Εκδότης:** EKT | **Πρόσβαση:** 10/09/2026 10:48:25

Πρόταση για αποτίμηση και αξιοποίηση της εμπειρίας επείγουσας εξ αποστάσεως διδασκαλίας στα πλαίσια του Δημοκρατικού Σχολείου

A proposal for the evaluation and capitalization of the emergency remote teaching experience in the framework of the Democratic School model

Γεωργία Γύφτουλα
3ο Δημοτικό Σχολείο Ζωγράφου
Τμήμα Αγγλικής Γλώσσας και Φιλολογίας ΕΚΠΑ
http://orcid.org/0000-0001-7877-1823
georgyftoula@enl.uoa.gr

Γρηγόριος Πολυχρονάκης
3ο Δημοτικό Σχολείο Ζωγράφου
http://orcid.org/0000-0002-8097-1370
gppoly1961@gmail.com

Summary
The spring of 2020 will be remembered by the global educational community as a period of circumstances that sparked a series of outstanding changes in the way we teach but also raised questions about teachers' readiness to accomplish their educational tasks and deal with collective management situations and relationships among participants in the educational process. Schools in Greece closed in early March leaving the education world struggling to cope with the new situation. Teachers had to overcome certain obstacles such as the shortage of digital skills and equipment or the lack of communication protocols between the school and the families. Despite the difficulties, teachers responded to the call for emergency remote teaching. Yet, the question still remains: could school communities anticipate and be prepared to confront successfully situations like this one? Could they have taken initiatives relying on and making the most out of their internal power?
The paper begins with a reference to the educational context in Greece and the investigation of the digital readiness of the teachers who were called to act in different conditions. Recently published articles and evidence describe a stress generating situation which intensified teachers' burn-out. And these findings coincide with colleagues' comments during discussions and online meetings. Nevertheless, researchers and education scholars reconfirm their confidence in the defense mechanisms each school community possesses. In this struggle, there are two potential allies: the use of digital media and the organizational structure suggested by the Democratic School model. This proposal includes a primary school's efforts to get out of the Covid-19 period digitally stronger and more resilient having capitalized the potential hidden within: school-based training on digital media use and collaborative action planning as evidence of a democratically structured community.
After defining the different qualities of distance learning and emergency remote teaching and the main pillars of the Democratic School drawing from the relevant literature, the paper focuses on the initiatives taken by the school community during and after the end of schools lockdown. These included the construction and administration of two questionnaires and a short series of activities for pupils which

were implemented with the help of School Psychologists. The first questionnaire which addressed the pupils' families was delivered online at the beginning of the remote teaching period with a view to collecting information about the problems families faced with the procedure or the lack of equipment. The second questionnaire addressed the teachers and it included questions which aimed at sketching their reaction and needs so that a series of training events is organized in the coming school year. The findings of both surveys resulted in the following:
Parents responded to the invitation to complete the questionnaire at a level of 66,2%. They offered information about the available digital equipment and the problems they faced while trying to help their children attend the online classes. A percentage of 14,5% stated the lack of any type of digital device, a fact which received the school community's attention and certain initiatives were taken so that a number of tablets was provided to those in need. On the other hand, teachers managed to respond successfully by creating a large number of e-classes. The majority of the teachers managed to discern an opportunity to learn more about this new way of teaching and expressed their willingness to participate in school-based training workshops offered by members of staff with expertise in the area. Finally, pupils expressed their feelings about the new way of teaching in positive comments although the prevailing feeling when back at school was that of relief. All data collected are regarded as the pieces of a bigger puzzle, the one of a school community which aspires to make the most out of a painful situation and see it as a challenge capable of generating a new vision. The idea for taking the time to look for this information goes beyond the surface of any educational system. The teachers and administrative staff of the school have joined forces to tackle what at first looked difficult to achieve. They have taken the first steps towards the design and implementation of the coming educational landscape with all factors included. Issues like the professional development of teachers, the emotional health of all school community members, the quality of teaching under strenuous circumstances need to be handled with care. The re-shaping of education due to the new situation might be a reality which calls for joint efforts. Democratically organized schools should think ahead and pave the way for change.

Keywords
emergency online teaching, Democratic School, digital readiness, autonomy, self-management, school-based training

Περίληψη

Η εργασία αφορά στη διερεύνηση και αποτίμηση της πρόσφατης εμπειρίας επείγουσας εξ αποστάσεως διδασκαλίας υπό έκτακτες υγειονομικές συνθήκες όπως εξελίχθηκε σε ένα Δημόσιο Δημοτικό Σχολείο στην Περιφέρεια Αττικής. Σε συνέχεια της καταγραφής του θεωρητικού πλαισίου που ορίζει την επείγουσα εξ αποστάσεως διδασκαλία, τις αρχές λειτουργίας και τα χαρακτηριστικά του Δημοκρατικού Σχολείου και με έναυσμα την επιθυμία να αξιοποιηθεί η πρόσφατη εμπειρία, η εργασία προτείνει και διαμοιράζει τα βήματα υλοποίησης μιας σειράς παρεμβάσεων. Ξεκινά με την αποτύπωση του εκπαιδευτικού συγκείμενου όπως διαμορφώθηκε στην Ελλάδα την άνοιξη του 2020 και τη διερεύνηση της ψηφιακής ετοιμότητας των εκπαιδευτικών που κλήθηκαν να ενεργήσουν σε διαφορετικές συνθήκες. Στη συνέχεια, με στόχο την επαγγελματική ανάπτυξη των εκπαιδευτικών και μιας συνεργατικής κουλτούρας που θα ευνοεί την ανάληψη πρωτοβουλιών για αυτοδιαχείριση και αυτονομία σε έναν σχολικό οργανισμό, η εργασία εστιάζει στα βήματα που μπορούν να μετατρέψουν μια πρωτόγνωρη εμπειρία σε μια ευκαιρία για

ενδοσχολική επιμόρφωση και σχέδιο δράσης το οποίο θα αξιοποιεί την κατάρτιση και θα βασίζεται στην οργανωμένη αντίδραση των εκπαιδευτικών μιας σχολικής κοινότητας.

Λέξεις-κλειδιά
επείγουσα εξ αποστάσεως διδασκαλία, Δημοκρατικό Σχολείο, ψηφιακή ετοιμότητα, αυτονομία, αυτοδιαχείριση, ενδοσχολική επιμόρφωση

Εισαγωγή

Η άνοιξη του 2020 θα περάσει στη μνήμη της παγκόσμιας εκπαιδευτικής κοινότητας ως μια περίοδος συνθηκών που πυροδότησε μια σειρά εξαιρετικών αλλαγών στον τρόπο διδασκαλίας αλλά και έθεσε τους εκπαιδευτικούς μπροστά σε ερωτηματικά που αφορούν τόσο στην ετοιμότητά τους να ανταποκριθούν στα εκπαιδευτικά τους καθήκοντα όσο και στη συλλογική διαχείριση καταστάσεων και σχέσεων μεταξύ των συμμετεχόντων στην εκπαιδευτική διαδικασία (Talidong & Toquero, 2020). Η Κοινή Υπουργική Απόφαση (υπ' αρ. Δ1α/Γ.Π.οικ.16838, ΦΕΚ 783/τ.Β΄/10-03-2020) για αναστολή της εκπαιδευτικής λειτουργίας όλων των εκπαιδευτικών δομών στην Ελλάδα εγκαινιάζει ουσιαστικά την έναρξη αναζήτησης και εφαρμογής ενός επιβαλλόμενου από τις συνθήκες, διαφορετικού τρόπου επικοινωνίας μεταξύ διδάσκοντα και διδασκομένου. Η αναστολή λειτουργίας συνεχίστηκε μέχρι 10/5/2020 για τους μαθητές της Γ' Λυκείου, 17/5/2020 για τις υπόλοιπες τάξεις της Δ/θμιας και 31/5 για όλες τις μονάδες Α/θμιας Εκπ/σης. Και μπορεί με αυτή την Απόφαση το επίσημο κράτος να επικαλείται έκτακτους προληπτικούς λόγους για τη μείωση διασποράς ενός ιού, φαίνεται όμως ότι συχνά το ίδιο το σχολείο συνεχίζει να διατηρεί μια ανοσία απέναντι στην ανάπτυξη μιας κουλτούρας πρόληψης και αντιμετώπισης αντίστοιχων καταστάσεων (Katz & Earl, 2010). Επομένως, η εκπαιδευτική κοινότητα βρίσκεται ξανά στη θέση να αναζητά βεβιασμένα τρόπους για να ανταπεξέλθει στο ρόλο της αλλά και να υποστηρίξει μια ευάλωτη νέα γενιά ζυγίζοντας τα υπέρ και τα κατά για αυτήν (Skenazy & Gray, 2020) βγαίνοντας σίγουρα καταπονημένη από την όλη προσπάθεια (Cipriano & Brackett, 2020). Το ερώτημα είναι, βγήκε και κερδισμένη; Αν όχι, πως θα μπορούσε να αντιστρέψει το αποτέλεσμα; Αν ναι, πως θα μπορούσε να δημιουργήσει ευκολότερα πολλαπλάσιο σε σχέση με την προσπάθειά της κέρδος; Τόσο η θεωρία όσο και η εμπειρία έχουν δείξει ότι η αναζήτηση λύσης σε θέματα που επηρεάζουν το σύνολο των μελών μιας εκπαιδευτικής κοινότητας πρέπει να είναι μια υπόθεση συλλογική και συντονισμένη (Barrios et al, 2003; Brock & Jimerson, 2015; Κασουλίδης, 2011; Smith & Riley, 2012). Ακόμα κι αν το ελληνικό δημόσιο σχολείο στερείται ουσιαστικής εφαρμογής πρωτοκόλλων επικοινωνίας όπως συμβαίνει σε άλλα περιβάλλοντα (βλ. Τμήμα Εκπαίδευσης Δυτικής Αυστραλίας https://www.education.wa.edu.au/dl/q3vvkq ή το αντίστοιχο πρωτόκολλο συνεργασίας μελών της σχολικής κοινότητας σε ένα σχολείο στη Σιγκαπούρη https://holyinnocentshigh.moe.edu.sg/parents-n-students/home-school-collaboration-protocol), το στοίχημα για συνεργασία μεταξύ των εμπλεκομένων μερών με στόχο την παροχή ποιοτικής εκπαίδευσης επανέρχεται με πολλές και διαφορετικές αφορμές. Αυτή τη φορά, πιο επιτακτικά και με μια πιο ισχυρή δόση μονιμότητας. Απόψεις όπως αυτή της Winthrop (2020) «*Πολλά εκπαιδευτικά συστήματα θα ανακαλύψουν ότι η επιστροφή στην "κανονικότητα" δεν θα αποτελεί πια επιλογή, γεγονός το οποίο θα μπορούσε να είναι σημαντικός μοχλός για την καταλυτική μεταμόρφωση του συστήματος που τόσο πολύ χρειαζόμαστε σε πολλές μεριές του πλανήτη*» (μετάφραση των συγγραφέων από το πρωτότυπο) και φωνές όπως της UNICEF που προβλέπουν

αντιστροφή όσων θετικών αποτελεσμάτων είχαμε μέχρι στιγμής στο παγκόσμιο εκπαιδευτικό σκηνικό λόγω της πανδημίας (Pasic, 2020), κάνουν τον εκπαιδευτικό κόσμο να αναζητά λύσεις που θα τον βοηθήσουν να ανταπεξέλθει με επιτυχία.
Μια από αυτές, η τεχνολογία, η οποία φαίνεται ότι παίζει πρωτεύοντα ρόλο, ιδιαίτερα σε αυτή τη συγκυρία. Η τεχνολογική εξέλιξη με όσες νέες μεθόδους και εργαλεία έχει θέσει στα χέρια του εκπαιδευτικού μπορεί να καλύψει εν μέρει το κενό που δημιουργείται με τα κλειστά σχολεία, να επανιδρύσει ένα νέο καθεστώς επαφής μεταξύ των πρωταγωνιστών μιας τάξης και να εισάγει νέα κανάλια επικοινωνίας στη σχέση σχολείου και οικογένειας. Η δεύτερη, είναι ένα σύνολο ποιοτικών χαρακτηριστικών στην εικόνα μιας σχολικής κοινότητας που καλλιεργούν συνθήκες συνεχούς ετοιμότητας όχι μόνο για την αντιμετώπιση εκτάκτων συνθηκών σαν κι αυτή που μας απασχόλησε πρόσφατα αλλά για πολλά άλλα θέματα που ενδέχεται να προκύψουν. Το Δημοκρατικό Σχολείο, οριζόμενο ως ένα σύνολο ποιοτικών χαρακτηριστικών που διέπουν τη Διδασκαλία και Μάθηση, τη Διακυβέρνηση και την Κουλτούρα και πνεύμα συνεργασίας εντός της κοινότητας (Γύφτουλα & Πολυχρονάκης, 2019), υποστηρίζει με τις αρχές του και τις αξίες που το διαπνέουν κάθε επιτυχημένη αντίδραση επειδή απλά τη συνδημιουργεί, την υλοποιεί με όρους κοινής ευθύνης και την υποστηρίζει με υψηλή προοπτική βιωσιμότητας.
Πάνω σε αυτές τις συνθήκες διδασκαλίας που δημιουργήθηκαν ακούσια, το σχολείο στο οποίο εφαρμόστηκαν οι ενέργειες που περιγράφονται στην εργασία αυτή αξιοποίησε αυτή την ευκαιρία με την ελπίδα αυτή να αφήσει πίσω της μια πιο ισχυροποιημένη σχέση με την ψηφιακή εποχή αλλά κυρίως μια δια βίου στροφή της σχολικής κοινότητας προς τις εσωτερικές δυνάμεις της με διάθεση να τις εντοπίζει και να τις θέτει στη διάθεση όλων των μελών της μέσω δημοκρατικών διεργασιών και πρωτοβουλιών. Σκοπός της εργασίας αυτής είναι να παρουσιαστεί το σκεπτικό με το οποίο εργάστηκαν τα μέλη της, ο σχεδιασμός και τα αποτελέσματα της ερευνητικής τους προσπάθειας προκειμένου να διασφαλιστεί η συνέχεια του παρεχόμενου έργου υπό τις νέες συνθήκες.

Η επείγουσα εξ αποστάσεως διδασκαλία

Στο ξεκίνημα αυτής της προσπάθειας, ας δούμε προσεκτικά τα χαρακτηριστικά των συνθηκών που επιβλήθηκαν με την έλευση του COVID-19 και μας κάνουν να μιλάμε για μια περίσταση επείγουσας διαδικτυακής διδασκαλίας και όχι για μια συνήθη, ίσως και κατ' επιλογή περίπτωση εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Αυτά προσδίδουν στην επείγουσα διδασκαλία μια εικόνα που προβάλλεται με τρόπο επίσης διαφορετικό στο περιβάλλον στο οποίο προκύπτει (Hodges et al., 2020).
Ξεκινώντας από την ιδιότητα της ξαφνικής, άνευ προετοιμασίας επιβολής της και την ανάγκη διατήρησης των συμμετεχόντων σε ασφαλείς συνθήκες που καταργούνται στα εκτός αυτής πλαίσια, συνειδητοποιούμε ότι η επείγουσα διδασκαλία φέρει το στοιχείο της γρήγορης και επιβεβλημένης αλλαγής. Η αίσθηση ταχύτητας συχνά αντανακλάται και στις αποφάσεις όσων την εφαρμόζουν (κλείσιμο των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων, ακύρωση επιμορφωτικών δράσεων, αλλαγές στον τρόπο προγραμματισμένων εξετάσεων και εκδηλώσεων) χωρίς κανείς να εγγυάται την καταλληλότητα και αποτελεσματικότητα των συχνά αυτοσχέδιων τροποποιήσεων αλλά και στο ότι όλοι οι συμμετέχοντες αρκούνται στο γεγονός ότι με την εφαρμογή των γρήγορων αλλαγών αναβαθμίζουν τη θέση που καταλαμβάνουν άλλα στοιχεία, η ασφάλεια εν προκειμένω, στη λίστα προτεραιοτήτων. Η αλήθεια είναι ότι στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση η γρήγορη και αυτοσχέδια αντίδραση δίνει τη θέση της σε έναν αργό και προσεκτικό σχεδιασμό με βάση συγκεκριμένες και δοκιμασμένες μεθόδους (Branch & Dousay, 2015). Όροι όπως *τυπικότητα, ρυθμός, αναλογία*

διδασκομένων-διδάσκοντα, παιδαγωγική, ο ρόλος του εκπαιδευτή και του εκπαιδευομένου σε εξ αποστάσεως συνθήκες, ο συγχρονισμός επικοινωνίας, η πηγή ανατροφοδότησης, η διαδικτυακή αξιολόγηση, αλλάζουν τους κανόνες του παιχνιδιού (Means et al, 2014). Λαμβάνοντας υπόψη κάθε μια από τις προαναφερόμενες παραμέτρους ο εκπαιδευτικός που εφαρμόζει την εξ αποστάσεως διδασκαλία έχει προαποφασίσει το περιεχόμενό της και επομένως έχει δημιουργήσει το δικό του ιδανικό μοντέλο εφαρμογής. Για παράδειγμα, ένα πεδίο εφαρμογής εξ αποστάσεως διδασκαλίας για ένα κοινό σχέδιο εργασίας δύο τμημάτων στο γνωστικό αντικείμενο της Αγγλικής θα μπορούσε να περιλαμβάνει τα εξής: μικτό μοντέλο 75% ασύγχρονης/25% σύγχρονης διδασκαλίας σε περίπτωση εξ αποστάσεως διδακτικής πρακτικής, ανάπτυξη σχεδίου ανάλογα με τον ρυθμό όλης της τάξης, 1 εκπαιδευτικό για 35 μαθητές, εφαρμογή διερευνητικής μάθησης και μικτού μοντέλου αξιολόγησης μέσω διαδικτυακού ερωτηματολογίου από συμμαθητές και γονείς και κατόπιν της δια ζώσης παρουσίασης των αποτελεσμάτων από τον εκπαιδευτικό, σύγχρονη επικοινωνία των ομάδων μια φορά την εβδομάδα με συντονιστικό ρόλο στους μαθητές.

Γίνεται λοιπόν, αντιληπτό ότι ο εκπαιδευτικός καλείται να προαποφασίσει τόσο το περιεχόμενο των μαθημάτων του όσο και τον τρόπο με τον οποίο θα υποστηρίξει την προσφορά του προς τους μαθητές ετοιμάζοντας επιπλέον κι ένα δεύτερο πλάνο δράσης για να καλύψει την περίπτωση αστοχιών ή προβλημάτων που θα προκύψουν. Συχνά μάλιστα, για την υποστήριξη όλων όσων θα συμβούν από απόσταση, ο εκπαιδευτικός «συντονίζει» ένα ολοκληρωμένο σύστημα που προϋποθέτει την ανελλιπή και ενεργό συμμετοχή των μαθητών του και μπορεί να περιλαμβάνει παροχή βοηθητικού υλικού, επισκέψεις στη βιβλιοθήκη του σχολείου, τηλεφωνικά ραντεβού ή υποστηρικτικές ομάδες εργασίας. Και φυσικά για όλον αυτό τον σχεδιασμό διατίθεται χρόνος, την πολυτέλεια του οποίου στερούμαστε σε συνθήκες επείγουσας εξ αποστάσεως διδασκαλίας.

Η παράμετρος του χρόνου βέβαια δεν είναι και η μοναδική διαφορά. Στην εφαρμογή επείγουσας διδασκαλίας οι εκπαιδευτικοί αναγκάζονται να καταφύγουν σε αποκλειστικά εξ αποστάσεως διδασκαλία η οποία δεν εμπεριέχει μακρόπνοο σχεδιασμό ούτε μπορεί να αντικαταστήσει ένα δυναμικό, οργανωμένο και συνεχές μοντέλο διάδρασης εκπαιδευτικού και μαθητή. Αντί αυτού, επιχειρεί να «σώσει» την κατάσταση παρέχοντας πρόσκαιρη μεν, αξιόπιστη δε, πρόσβαση στη γνώση για όσο το δυνατόν περισσότερους μαθητές. Αυτός είναι και ο λόγος που σε τέτοιες συνθήκες επιστρατεύονται συνεπικουρικές λύσεις, όπως στην περίπτωση της χώρας μας οι εκπομπές της Εκπαιδευτικής Ραδιοτηλεόρασης, τα μικτά μοντέλα διδασκαλίας (σύγχρονης/ασύγχρονης) με χρήση εφαρμογών τηλεδιάσκεψης ή άλλου είδους τρόποι επικοινωνίας όπως το ηλεκτρονικό ταχυδρομείο. Αναλογιζόμενοι τα παραπάνω, εστιάζουμε στους λόγους που υπαγορεύουν τέτοιες λύσεις κι αυτοί δεν είναι άλλοι από τα προβλήματα που είτε προϋπάρχουν είτε προκύπτουν. Η έλλειψη εξοπλισμού, ψηφιακών δεξιοτήτων, σύνδεσης στο διαδίκτυο, οι ανεπαρκείς υποδομές και μια σειρά άλλων παραμέτρων που συνδέονται με την κοινωνική διάσταση της εκπαίδευσης (Castells, 2004), υποχρεώνουν συχνά στην υποβάθμιση της ποιότητας της διδασκαλίας, στην αποθάρρυνση του εκπαιδευτικού και στην αποστασιοποίηση των μαθητών (Collie & Martin, 2016a; Collie et al., 2016b).

Εξατομικεύοντας την εξ αποστάσεως επείγουσα διδασκαλία υπό συνθήκες παγκόσμιας επιδημίας σε ένα ελληνικό δημόσιο σχολείο

Το σχολείο έκλεισε τις πόρτες στους μαθητές του στις 11 Μαρτίου του 2020. Δυο εβδομάδες μετά άρχισε να σηκώνει αυλαία σιγά σιγά στην ψηφιακή εποχή

διδασκαλίας συμμετέχοντας σ' έναν κοινό αγώνα δρόμου με χιλιάδες άλλες σχολεία της χώρας. Η δημιουργία 149 ηλεκτρονικών τάξεων στην πλατφόρμα η-Τάξη δεν ήταν μια εύκολη υπόθεση. Οι διαπιστώσεις κατά τις τηλεφωνικές ή διαδικτυακές επαφές μεταξύ των εκπαιδευτικών του σχολείου συνέκλιναν σε μια ομόφωνη παραδοχή: εξαντλητικοί ρυθμοί στην προσπάθεια κατάκτησης του νέου τρόπου διδασκαλίας και συντονισμού με την υπόλοιπη ομάδα, συναισθήματα που εναλλάσσονταν με κυρίαρχα εκείνα του άγχους και της ματαίωσης. Αυτές οι διαπιστώσεις ήταν ικανές να γεννήσουν συγκεκριμένους προβληματισμούς αλλά και την ανάγκη να καταγραφούν και να αναλυθούν με πιο επίσημο τρόπο. Με κοινό τόπο στη σχετική βιβλιογραφία (Bozkurt & Sharma, 2020; Briggs, 2018) διατυπώθηκε το παρακάτω κύριο ερευνητικό ερώτημα:

● Με δεδομένη τη γρήγορη αλλαγή στον τρόπο διδασκαλίας, πως ανταποκρίθηκαν σε αυτήν όλα τα μέλη της εκπαιδευτικής κοινότητας;

Σε συνέχεια του παραπάνω ερωτήματος, μια σειρά υποερωτημάτων τα οποία αποσκοπούσαν στη σε βάθος διερεύνηση πολλών σχετικών πτυχών οδήγησαν στη διατύπωση των ερωτήσεων οι οποίες συμπεριλήφθηκαν στα ερευνητικά εργαλεία. Πιο συγκεκριμένα: ποιοι ήταν οι παράγοντες που δυσχέραιναν το καινούριο εγχείρημα; ποια χαρακτηριστικά στο έμψυχο και άψυχο περιβάλλον της σχολικής μονάδας συμμετείχαν θετικά ή αρνητικά στην εξέλιξη της επείγουσας ΕξΑΕ διδασκαλίας; πόσο εφικτό ήταν να διορθωθούν με δική μας παρέμβαση ή κατά πόσο ήταν εξαρτώμενα από αποφάσεις και ενέργειες θεσμικών οργάνων και μακρινών κέντρων αποφάσεων; τι επηρέασε τη συμμετοχή των οικογενειών των μαθητών;

Αυτά και άλλα σχετικά ερωτήματα αναδύονται ακόμα και σήμερα μετά την ολοκλήρωση εφαρμογής της επείγουσας εξ αποστάσεως διδασκαλίας στο διάστημα αναστολής λειτουργίας των σχολείων. Κι ένας σχολικός οργανισμός που δρα συλλογικά βρίσκει τρόπους να τα απαντήσει.

Αυξάνοντας τα όρια ανθεκτικότητας μέσα από το Δημοκρατικό Σχολείο

Τρεις είναι οι βασικοί πυλώνες του Δημοκρατικού Σχολείου: α. οι μέθοδοι διδασκαλίας και θεωρίες μάθησης, β. η κουλτούρα διακυβέρνησης, γ. η συνεργασία με γονείς και την τοπική κοινωνία. Και οι τρεις, καθώς και η αλληλεπίδραση όσων τους υποστηρίζουν (whole-school approach), ευθύνονται για την εξελικτική πορεία του σχολείου που θα επιλέξει να τους υπηρετήσει (CoE, 2014; Dewey 1944; Giroux, 1986).

Με αφετηρία αναφορές στο υλικό που έχει εκπονηθεί από το Συμβούλιο της Ευρώπης και άλλα ερευνητικά κέντρα, το θεωρητικό πλαίσιο και τον ορισμό για το Δημοκρατικό Σχολείο, δηλαδή το σχολείο ως κοινότητα η οποία προωθεί τη μάθηση και προάγει την συμμετοχική κουλτούρα των μαθητών με το βλέμμα στον ενεργό ενήλικα πολίτη (Biesta, 2011), την παρουσίαση παραδειγμάτων εφαρμογής σε σχολεία του Ευρωπαϊκού χώρου που επισκέφτηκαν εκπαιδευτικοί του σχολείου μέσω Ευρωπαϊκών Προγραμμάτων (Wondering Schools, European Democratic Education Community), τα μοντέλα σύγχρονων μεθόδων όπως η εφαρμογή του Κοινωνιοκρατικού Μοντέλου (Sociocracy) και δραστηριότητες που συχνά υλοποιούνται με τους μαθητές (Gray & Chanoff, 1986), φαίνεται ότι στο τραπέζι υπήρχαν αρκετές προτάσεις προς αξιοποίηση. Κύριος σκοπός της έρευνας ήταν να διαπιστώσουμε τις δυσκολίες που αντιμετώπισαν τα μέλη της σχολικής κοινότητας κατά τη μετάβαση από τη δια ζώσης στην εξ αποστάσεως εκπαίδευση, τα αποτελέσματα της προσπάθειας που κατέβαλαν και τι είδους μέτρα θα έπρεπε να ληφθούν προληπτικά έτσι ώστε μια ενδεχόμενη εκ νέου επιστροφή στην ΕξΑΕ να βρει όλους (εκπαιδευτικούς, μαθητές, γονείς) ψηφιακά ετοιμότερους και

συναισθηματικά ανθεκτικότερους. Για τον λόγο αυτό, σχεδιάστηκε και υλοποιήθηκε η διερεύνηση αναγκών μέσω της διανομής δυο ερωτηματολογίων, ενός για εκπαιδευτικούς (βλ. Παράρτημα Ι) και ενός για γονείς (βλ. Παράρτημα ΙΙ). Επίσης, επιδιώχτηκε η διερεύνηση των αναγκών και της στάσης των μαθητών μας μέσα από δραστηριότητες που υλοποίησαν εκπαιδευτικοί σε συνεργασία με τους σχολικούς ψυχολόγους που επισκέφτηκαν το σχολείο στα πλαίσια πρακτικής άσκησης μετά την επανέναρξη λειτουργίας του.

Οι παραπάνω ενέργειες συνάδουν με τις πρακτικές που εφαρμόζει ένα σχολείο τόσο ως δραστηριότητες που απευθύνονται στους μαθητές του υπό το πρίσμα ανάπτυξης στάσεων, αξιών, γνώσεων και δεξιοτήτων για μια Δημοκρατική Παιδεία αλλά και ως τρόπους διαχείρισης καταστάσεων στο εσωτερικό του οργανισμού με στόχο την ανάπτυξη (σχετικό Εργαλείο για την Ανάπτυξη του Δημοκρατικού Σχολείου έχει δημιουργηθεί από το Ευρωπαϊκό Κέντρο Wergeland και είναι διαθέσιμο στη διεύθυνση https://theewc.org/content/uploads/2020/02/Tool-For-Democratic-School-Development-web.pdf). Στη συγκεκριμένη συγκυρία, η διερεύνηση των αναγκών κρίθηκε απαραίτητη στα πλαίσια συναισθηματικής ενδυνάμωσης του εκπαιδευτικού προσωπικού και ενίσχυσης του αισθήματος ότι μια σχολική μονάδα μπορεί να στηρίζεται στις δυνάμεις της, να υπολογίζει σε συλλογικές προσπάθειες και να προετοιμάζει την αντίδρασή της σε μελλοντικές καταστάσεις με βάση προηγούμενες εμπειρίες και όσα μαθήματα αποκόμισε από αυτές. Μήπως εντέλει αυτή η πανδημία είναι σε θέση να επαναδιαμορφώσει την εκπαίδευση σε τοπικό αλλά και σε παγκόσμιο επίπεδο (Tam & El-Azar, 2020); Αν ναι, τότε είναι καλύτερα να μας βρει προετοιμασμένους για αυτή την αλλαγή.

Διερευνώντας την ψηφιακή ετοιμότητα και τις ανάγκες ενός οργανισμού

Τα ερωτηματολόγια που χρησιμοποιήθηκαν, αναπτύχθηκαν με βάση μεθοδολογικά και ερευνητικά εργαλεία τα οποία αξιοποιήθηκαν πρόσφατα σε διεθνείς έρευνες για ανάλογο σκοπό (Howard et al., 2020; Whitelaw et al., 2020; Whittle et al., 2020; Zhang, 2020) από ομάδα εκπαιδευτικών του σχολείου, περιείχαν μια ποικιλία ερωτημάτων (διχοτομικές, πολλαπλών επιλογών, ερωτήσεις πεντάβαθμης κλίμακας Likert, ανοιχτές) τα οποία ακολουθούσαν ένα πληροφοριακό και επεξηγηματικό για τους σκοπούς της έρευνας κείμενο. Ήταν σύντομα με στόχο να μην κουράσουν και διαμοιράστηκαν στα μέλη του συλλόγου διδασκόντων και στους γονείς (N1=32, N2= 279) ηλεκτρονικά. Για την κατασκευή και των δύο ερωτηματολογίων χρησιμοποιήθηκαν οι φόρμες Google ενώ για την ομαδοποίηση των αποτελεσμάτων και την περιγραφική ανάλυση αξιοποιήθηκε η ίδια εφαρμογή και τα φύλλα επεξεργασίας Excel.

Παρουσίαση αποτελεσμάτων - Συζήτηση

Εκπαιδευτικοί

Σε έναν σύλλογο εκπαιδευτικών, 32 ατόμων, που σε ποσοστό 66,7% έχει πάνω από 21 χρόνια διδακτικής εμπειρίας και που μόνο ένας στους πέντε δηλώνει προηγούμενη εμπειρία στην εξ αποστάσεως διδασκαλία, η συντριπτική πλειοψηφία (91,7%) εφάρμοσε κάποιας μορφής διδακτική προσέγγιση με χρήση ψηφιακών μέσων.

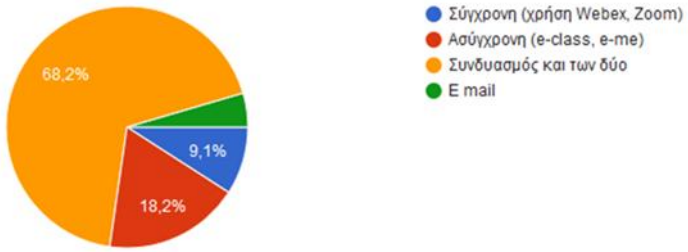

Εικόνα 1: Τρόπος εξ αποστάσεως διδασκαλίας

Ενδεικτικές των παραπάνω αποτελεσμάτων, είναι οι απαντήσεις στις ανοικτού τύπου ερωτήσεις για την προσωπική αντίδραση στην συγκυρία που ακολουθούν:
«*Αρχικά αισθάνθηκα ανασφάλεια και πανικό, γιατί δεν ήμουν εξοικειωμένη με καμία από τις μορφές της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης. Στη συνέχεια αποφασιστικότητα να μάθω, για να ανταποκριθώ στις υποχρεώσεις μου υπό τις πρωτόγνωρες συνθήκες που μας επιβλήθηκαν βιαίως. Τέλος, αυτοπεποίθηση και ενθουσιασμό για τις όποιες νεοαποκτηθείσες γνώσεις μου και τις δυνατότητες που διαπίστωσα ότι προσφέρουν κάποια εργαλεία της ΕξΑΕ για αξιοποίηση ακόμη και υπό κανονικές συνθήκες λειτουργίας των σχολείων*».
«*Αναμφίβολα έπρεπε με κάποιο τρόπο να συνεχιστεί η επαφή των μαθητών με το σχολείο και την εκπαιδευτική διαδικασία. Κρίνω λοιπόν θετικά τη δυνατότητα που επίσημα μας προσφέρθηκε για εξ αποστάσεως εκπαίδευση. Υπήρξαν προβλήματα; Σίγουρα ναι, κυρίως τεχνικής φύσεως. Η χαρά όμως των μαθητών που έβλεπαν τούς συμμαθητές τους αλλά και η δική μας που είχαμε την ευκαιρία να συνεχίσουμε το έργο μας θεωρώ ότι αντισταθμίζει τις όποιες δυσκολίες και κούραση*».
Σε ποσοστό 63,6% οι εκπαιδευτικοί του σχολείου δεν είχαν έτοιμο υλικό σε ψηφιακή μορφή το οποίο θα μπορούσαν να διαμοιράσουν άμεσα στους μαθητές τους ενώ στην ερώτηση για τον τρόπο επικοινωνίας που επέλεξαν απάντησαν ως εξής:

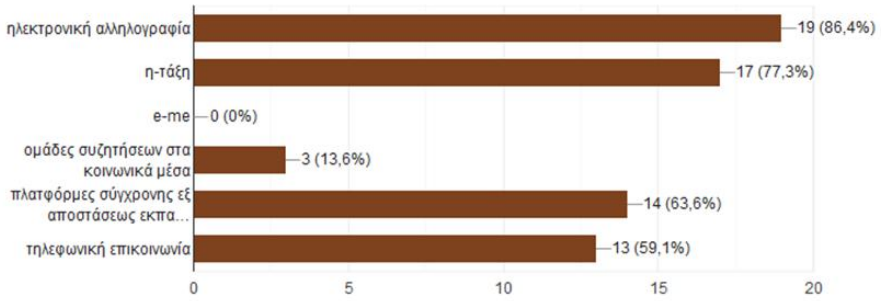

Εικόνα 2: Τρόποι επικοινωνίας με μαθητές

Στο ερωτηματολόγιο συμπεριλήφθηκε ερώτηση σχετική με τα κυρίαρχα συναισθήματα κατά την περίοδο του lockdown με βάση εκείνα που διερευνήθηκαν και σε έρευνα του Κοινού Κέντρου Έρευνας της ΕΕ (JRC Covid-19 online survey, 2020 διαθέσιμη στο https://composite-indicators.jrc.ec.europa.eu/jrcsurvey/). Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων προκύπτει ότι επικρατεί το αίσθημα ευθύνης ακολουθούμενο από το άγχος και την κούραση.

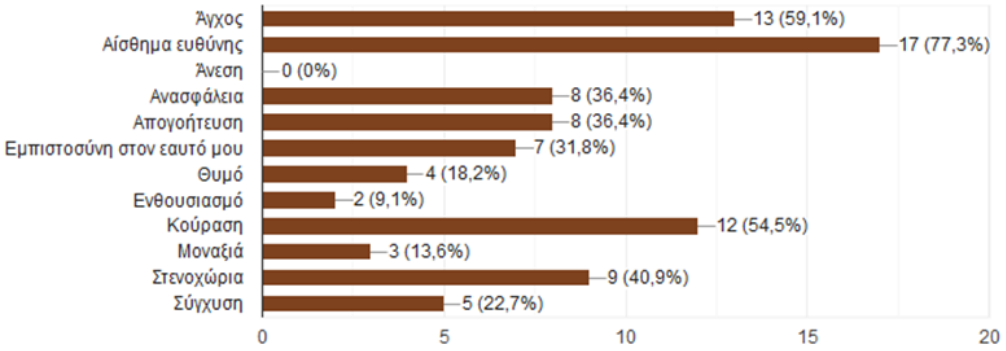

Εικόνα 3: Περί συναισθημάτων ο λόγος

Στην τελευταία ερώτηση του ερωτηματολογίου οι εκπαιδευτικοί κλήθηκαν να οραματιστούν τι θα ήθελαν να δουν να συμβαίνει στο σχολείο μας με την έναρξη της επόμενης σχολικής χρονιάς. Οι περισσότεροι επέλεξαν να βελτιώσουν τις δεξιότητές τους στη χρήση ψηφιακών μέσων στα πλαίσια δράσεων εντός της σχολικής κοινότητας. Η παρακολούθηση εργαστηρίων που θα προσφέρουν στο σχολείο ειδικοί και συνάδελφοι που διαθέτουν τα απαραίτητα προσόντα καθώς και η παραγωγή ψηφιακού υλικού με στόχο τη δημιουργία ενός κοινού αποθετηρίου για το σχολείο συγκεντρώνουν τις πιο πολλές προτιμήσεις. Οι απαντήσεις αυτές επιβεβαιώνουν τη διάθεση αυτενέργειας και την εμπιστοσύνη των εκπαιδευτικών στους πόρους που διαθέτει ήδη η σχολική κοινότητα.

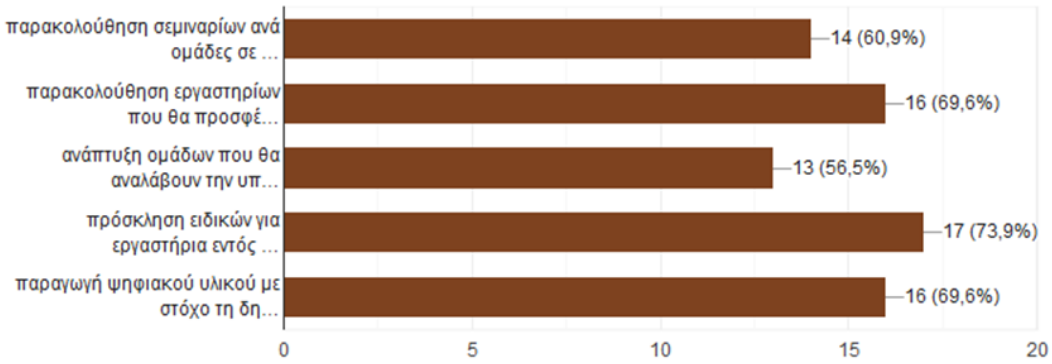

Εικόνα 4: Με την σκέψη στην έναρξη της επόμενης σχολικής χρονιάς

Γονείς

Το ερωτηματολόγιο για τους γονείς (βλ. Παράρτημα ΙΙ) προηγήθηκε και διανεμήθηκε ηλεκτρονικά λίγο διάστημα μετά την έναρξη της διαδικτυακής διδασκαλίας προκειμένου τα ευρήματα να συμβάλλουν στη γρήγορη διευθέτηση των προβλημάτων που θα αναδεικνύονταν. Το ερωτηματολόγιο περιελάμβανε μια σειρά κλειστών ερωτήσεων επιλογής και μικρό αριθμό ανοικτών ερωτημάτων. Σε πιο σύντομη μορφή και με τον ίδιο τύπο ερωτήσεων, ο σύνδεσμος για το ερωτηματολόγιο στάλθηκε στις προσωπικές ηλεκτρονικές διευθύνσεις των γονέων. Η ανταπόκρισή τους κυμάνθηκε σε ποσοστό 66,2% επί του αριθμού των μαθητών που φοιτούν στο σχολείο. Στην πλειοψηφία τους (56,4%), οι οικογένειες διαθέτουν έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή ενώ ένα ποσοστό που πλησιάζει το 30% έχει παραπάνω από μια διαθέσιμες ψηφιακές συσκευές. Παρόλα αυτά, ένα 14,5% δεν διαθέτει κανέναν υπολογιστή γεγονός που εξηγεί εν μέρει την αποχή ορισμένων μαθητών από την εξ αποστάσεως διδασκαλία ενώ ένα ποσοστό 16,8% παρακολούθησε τα διαδικτυακά

μαθήματα από κινητό τηλέφωνο. Επιπλέον, οι μισοί γονείς δεν είχαν τη δυνατότητα εκτύπωσης του διαμοιραζόμενου υλικού. Στην ερώτηση που αφορούσε στις δυσκολίες που αντιμετώπισαν οι γονείς, στο μεγαλύτερο ποσοστό τους 58,1% δήλωσαν ότι δεν αντιμετώπισαν κάποιο πρόβλημα, αρκετοί όμως μίλησαν για κακή ποιότητα σύνδεσης και καθυστερήσεις στην πρόσβαση στην η-τάξη, έλλειψη εξοπλισμού, δυσκολίες που είχαν σχέση με την ταυτόχρονη χρήση του μοναδικού υπολογιστή που υπήρχε στο σπίτι. Τέλος, ένα μικρό ποσοστό 2%, παραπονέθηκε για την ανάρτηση μεγάλου όγκου υλικού για το οποίο δεν υπήρχε η ανάλογη οργάνωση.

Ενδεικτικά, παραθέτουμε απαντήσεις σε ανοιχτά ερωτήματα που αφορούσαν στα προβλήματα που αντιμετώπισαν κατά την παρακολούθηση των μαθημάτων.

«Σε συνδυασμό με το γεγονός ότι κάποιες μέρες πρέπει να δουλεύουμε από το σπίτι, είναι πολύ δύσκολο με έναν υπολογιστή και σε ένα μικρό σπίτι να καταφέρουμε να παρακολουθούμε τηλεδιασκέψεις και να κάνουμε ασκήσεις που απαιτούν υπολογιστή και τη βοήθεια του γονιού σχεδόν συνεχώς. Αν είχαμε μόνο ένα παιδί, ο ένας γονιός δεν εργαζόταν και ο άλλος εργαζόταν εκτός σπιτιού, τότε ίσως να τα καταφέρναμε καλύτερα».
«Δωρεάν σεμινάρια σε γονείς για χρήση υπολογιστών! Κάποιοι από εμάς έχουμε υποστεί μεγάλη ταλαιπωρία και συνεχίζουμε….»
Είναι φανερό ότι οι ψηφιακές δεξιότητες και ο εξοπλισμός απασχόλησαν πολλούς από τους γονείς του σχολείου. Στις περιπτώσεις που εντοπίστηκε παντελής απουσία εξοπλισμού έγιναν ενέργειες για να διευκολυνθεί η παρακολούθηση των μαθημάτων από τα παιδιά ενώ συχνά τροποποιήθηκε ο τύπος επικοινωνίας και διαμοιρασμού υλικού κατόπιν συνεννόησης εκπαιδευτικών και γονιών.

Μαθητές
Οι αντιδράσεις και οι προβληματισμοί των μαθητών δε διερευνήθηκαν με τον ίδιο τρόπο. Αντί ερωτηματολογίων, οι εκπαιδευτικοί προσπάθησαν να παρέχουν ευκαιρίες για συζήτηση μέσα από δραστηριότητες και παιχνίδια ρόλων όταν βρέθηκαν όλοι ξανά μαζί στο σχολείο ή ζήτησαν από τα παιδιά να καταγράψουν τις απόψεις τους στις ηλεκτρονικές τάξεις κάνοντας χρήση ψηφιακών εργαλείων (βλ. Εικ. 5). Οι μαθητές βρήκαν ενδιαφέρον στον διαφορετικό τρόπο διδασκαλίας αλλά δήλωσαν κατά πλειοψηφία ευτυχείς που ξαναβρίσκονταν στο σχολικό περιβάλλον έστω και υπό διαφορετικές συνθήκες. Οι απόψεις των μαθητών, σαν και αυτή που ενδεικτικά παρατίθεται πιο κάτω, συγκεντρώθηκαν και θα αξιοποιηθούν σε παιδαγωγικές συναντήσεις έτσι ώστε να ενισχυθούν κατάλληλα η συναισθηματική ενδυνάμωση και η ψυχική ανθεκτικότητα των παιδιών.

«Από τότε που έκλεισαν τα σχολεία έχω πολύ ελεύθερο χρόνο. Παίζω με το PS, επιτραπέζια με την οικογένειά μου, βλέπω τηλεόραση και διαβάζω το βιβλίο του Harry Potter. Δε μου αρέσει που μένω στο σπίτι όλη την ώρα. Μου λείπουν οι φίλοι μου, ο παππούς και η γιαγιά, το σχολείο, οι δάσκαλοι και θέλω να είμαι ελεύθερος να βγω έξω για μια βόλτα. Αυτές οι μέρες είναι πολύ δύσκολες για όλους, σ' όλον τον κόσμο. Εύχομαι να τελειώσει γρήγορα ο COVID-19.» (μετάφραση από τους συγγραφείς κειμένου που αναρτήθηκε στην η-Τάξη για την Αγγλική γλώσσα)

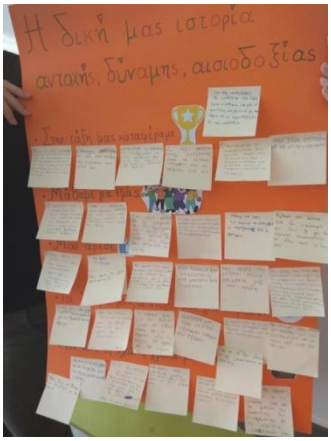

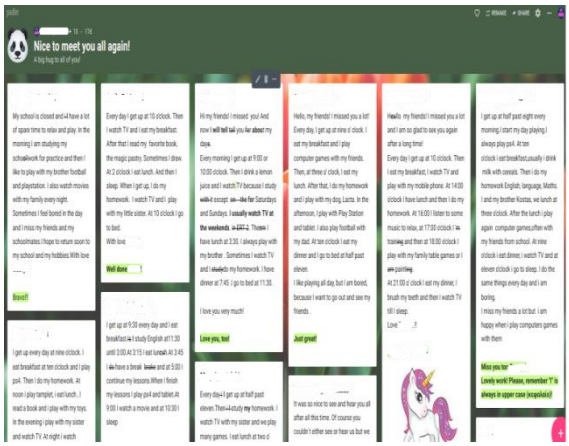

Εικόνα 5: Ευκαιρίες να εκφράσουμε τα συναισθήματά μας

Συμπεράσματα

Η διερεύνηση των αναγκών και της αντίδρασης των μελών αυτής της σχολικής κοινότητας δε διεκδικεί την πρωτοτυπία και δεν προέκυψε από κανενός είδους αυτόματο αντανακλαστικό με την ολοκλήρωση μιας επίπονης και πρωτόγνωρης διαδικασίας. Αντλεί από τις δικές της εσωτερικές δυνάμεις και την επιθυμία να επιτύχει έναν μεγαλύτερο βαθμό συσπείρωσης δυνάμεων με τρόπο οργανωμένο και συναισθηματικά επωφελή. Φέρει σίγουρα μια δόση επείγουσας μέριμνας για τα μελλοντικά βήματα που ίσως κληθούν να κάνουν όλα τα μέλη της κοινότητας μαζί στο άμεσο μέλλον. Επιβεβαιώνει τη διάθεση για εντοπισμό και θεραπεία των αδύναμων σημείων και την προετοιμασία του συνόλου μέσα από την προσωπική και επαγγελματική ανάπτυξη της κάθε μονάδας της. Σε ένα σκηνικό που προέκυψε ξαφνικά και αλλάζει όλα όσα ξέραμε ως σήμερα, οφείλουμε όλοι να πάρουμε θέση.

Ως εκ τούτου, η προσπάθεια που περιγράφηκε είναι μια πρόταση συντονισμού της κοινότητας εκ των έσω, μια προσπάθεια διερεύνησης προς χάρη αναστοχασμού για τα πεπραγμένα από την ίδια. Ενδεχομένως, το σχολείο θα χρειαστεί να την συμπληρώσει ή να την προσαρμόσει σε ενέργειες που θα αποφασιστούν έξω από αυτή, σε ανώτερο επίπεδο, αλλά δεν θα πρέπει να αδρανήσει χάνοντας πολύτιμο χρόνο απλά περιμένοντάς τις, αφήνοντας σε λήθαργο και αναξιοποίητους τους πόρους της. Η επαναδιαμόρφωση της εκπαίδευσης ας ξεκινήσει από τον τρόπο που σκέφτονται και δρουν για όσα θα έρθουν οι βασικοί πρωταγωνιστές της.

Βιβλιογραφικές αναφορές

Biesta, G. J. J. (2011). Learning Democracy in School and Society. Rotherdam: Sense Publishers.

Bozkurt, A., & Sharma, R. C. (2020). Emergency remote teaching in a time of global crisis due to Corona Virus pandemic. *Asian Journal of Distance Education*, 15(1) https://doi.org/10.5281/zenodo.3778083

Branch, R. M., & Dousay, T. A. (2015). Survey of instructional design models. Association for Educational Communications & Technology. Ανακτήθηκε 30/6/2020 https://www.researchgate.net/deref/https%3A%2F%2Faect.org%2Fsurvey_of_instructional_design.php

Briggs, B. (2018). Education under attack and battered by natural disasters in 2018. Their world. https://theirworld.org/news/education-under-attack-in-2018-conflicts-natural-disasters

Brock, S. E., & Jimerson, S. R. (2015).School Crisis Consultation: An International Framework. In C. Hatzichristou & S. Rosenfield (Eds.) *The International Handbook of Consultation in Educational Settings*. New York: Taylor & Francis.

Castells, M. (2004). The Network Society. Edward Elgar.

Cipriano, C., & Brackett, M. (2020). How to Support Teachers' Emotional Needs Right Now. In Greater Good Magazine, Greater Good Science Center at UC Berkeley. Ανακτήθηκε 7/7/2020 https://greatergood.berkeley.edu/article/item/how_to_support_teachers_emotional_needs_right_now

Collie, R.J., & Martin, A. J. (2016a). Adaptability: An important capacity for effective teachers. *Educational Practice and Theory*, 38(1), 27-39.

Collie, R. J., Shapka, J. D., Perry, N. E., & Martin, A. J. (2016b). Teachers' psychological functioning in the workplace: Exploring the roles of contextual beliefs, need satisfaction, and personal characteristics. *Journal of Educational Psychology*, 108(6), 788–799.

Council of Europe (2007). Democratic governance of schools, Council of Europe, Strasbourg: https://rm.coe.int/democratic-governance-of-schools/16804915a4

Council of Europe/The European Wergeland Centre (2014), Democracy in the making: good practices from five years of Regional Summer Academies "Democracy at school and human rights in action", Huddleston T. (ed.): www.theewc.org/Content/Library/Research-Development/Project-documents-and-reports/Democracy-in-the-Making

Γύφτουλα, Γ., & Πολυχρονάκης, Γ. (2019). Δεν παίζουμε. Συνδιαμορφώνουμε ένα σχολείο Δημοκρατικό! Βιωματικό εργαστήριο για την έναρξη μιας ενδιαφέρουσας ενδοσχολικής αναζήτησης. *Επιθεώρηση Εκπαιδευτικών Θεμάτων*, Τεύχος 18 Πρακτικά Πανελλήνιου Συνεδρίου Η δημιουργικότητα και η καινοτομία στην εκπαιδευτική πράξη: με αφετηρία τη μακρόχρονη εμπειρία των Πειραματικών και Πρότυπων σχολείων 2- 4 Νοεμβρίου 2018 ,(859-864). Αθήνα: Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Feu, J., Serra, C., Canimas, J., Làzaro, L. & Simó-Gil, N. (2017). Democracy and Education: A Theoretical Proposal for the Analysis of Democratic Practices in Schools. Studies in Philosophy and Education, 36(6), 647-661.

Giroux, H. A., & McLaren, P. (1986). Teacher education and the politics of engagement: The case for democratic schooling. *Harvard Educational Review*, 56(3), 213-238.

Gray, P., & Chanoff, D. (1986). "Democratic Schooling: What Happens to Young People Who Have Charge of Their Own Education?" *American Journal of Education*, 94(2): 182–213. https://doi.org/10.1086/443842.

Hodges, C., Moore, S., Lockee, B., & Bond, A. (2020). The Difference Between Emergency Remote Teaching and Online Learning. EDUCAUSE Review.

Howard, S. K., Tondeur, J., Siddiq, F., Scherer, R. (2020). Ready, set, go! Profiling teachers' readiness for online teaching in secondary education. *Technology, Pedagogy and Education*. New York: Routledge, https://doi.org/10.1080/1475939X.2020.

Katz, S., & Earl, L. (2010). Learning about learning communities. *School Effectiveness and School Improvement*, 21(1), 27-51.

Κασουλίδης, Γ. (2011). Ετοιμότητα των διευθυντών δημοσίων σχολείων δημοτικής εκπαίδευσης στη διαχείριση κρίσεων: Ανάπτυξη μοντέλου λήψης απόφασης σε καταστάσεις έκτακτης ανάγκης. *Δελτίο ΚΟΕΔ*, αρ. 26, Απρίλιος 2012, 5-7.

Korkmaz, H. E., & Erden, M. (2014). A Delphi Study: The Characteristics of Democratic Schools. *The Journal of Educational Research*, 107(5), 365-373.

Means, B., Bakia, M., & Murphy, R. (2014). Learning Online. New York: Routledge, https://doi.org/10.4324/9780203095959

Pasic, M. (2020). COVID-19 threatens to reverse education gains Reimagining better schools for the future. Ανακτήθηκε 6/7/2020 https://www.unicef.org/eap/stories/covid-19-threatens-reverse-education-gains

Smith, L., & Riley, D. (2012). School leadership in times of crisis. *School Leadership & Management*, 32. 57-71. 10.1080/13632434.2011.614941.

Solhaug, T., (2018). Democratic Schools–Analytical Perspectives. *Journal of Social Science Education*, Volume 17, Number 1.

Talidong, K. J. B., & Toquero, C. M. D., (2020): Philippine Teachers' Practices to Deal with Anxiety amid COVID-19, *Journal of Loss and Trauma*, DOI:10.1080/15325024.2020.1759225

Tam, G., & El-Azar, D., (2020). 3 ways the coronavirus pandemic could reshape education. World Economic Forum. Ανακτήθηκε 6/7/2020 https://www.weforum.org/agenda/2020/03/3-ways-coronavirus-is-reshaping-education-and-what-changes-might-be-here-to-stay/

Winthrop, R. (2020). COVID-19 and school closures: What can countries learn from past emergencies? Ανακτήθηκε 6/7/2020 https://www.brookings.edu/research/covid-19-and-school-closures-what-can-countries-learn-from-past-emergencies/

Whittle, C., Tiwari, S., Yan, S., & Williams, J. (2020). Emergency remote teaching environment: a conceptual framework 438 RAGUINDIN ET AL. / Parental Involvement during Emergency Remote Teaching for responsive online teaching in crises. *Information and Learning Science*, 121(56), 311-319. https://doi.org/10.1108/ILS-04-2020-0099

Whitelaw, S., Mamas, M. A., Topol, E., & Van Spall, H. G. C. (2020). Applications of digital technology in COVID-19 pandemic planning and response. *The Lancet Digital Health*, 2(8), e435–e440. https://doi.org/https://doi.org/10.1016/S2589-7500(20)30142-4

Zhang, T. (2020). Learning from the emergency remote teaching-learning in China when primary and secondary schools were disrupted by COVID-19 pandemic. *Journal of Risk and Financial Management*, 13(55), 1-6. https://doi.org/10.21203/rs.3.rs-40889/v1

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Ι ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟΥΣ

Αγαπητοί συνάδελφοι,

Βρισκόμαστε στο τέλος μιας ιδιαίτερης χρονιάς με δυνατές προκλήσεις για όλους μας. Το σχολείο μας ανταποκρίθηκε άμεσα στις απαιτήσεις για εξ αποστάσεως εκπαίδευση και η εμπειρία αυτή είναι καλό και να διερευνηθεί σε βάθος και να αξιοποιηθεί θετικά για το μέλλον. Με στόχο λοιπόν, τόσο να αναστοχαστούμε υπό τις νέες συνθήκες που δημιουργήθηκαν αλλά και να αυξήσουμε την προστιθέμενη αξία αυτής της εμπειρίας για το καλό όλων των μελών της σχολικής μας κοινότητας , σας παρακαλώ να συμπληρώσετε το ανώνυμο σύντομο ερωτηματολόγιο που ακολουθεί.
Οι απαντήσεις είναι ανώνυμες και όσα δεδομένα συλλεχθούν θα αξιοποιηθούν στα πλαίσια μιας ενδοσχολικής αναζήτησης που στοχεύει στη δρομολόγηση δράσεων από τον ερχόμενο Σεπτέμβρη σε συνδυασμό με άλλες ενέργειες που έχουμε κάνει ήδη (ψηφιακό αποτύπωμα της σχολικής μας μονάδας μέσω του εργαλείου SELFIE) για την προσωπική και συλλογική επαγγελματική μας ανάπτυξη.
Σας ευχαριστώ για τη συμμετοχή σας.

Συμφωνώ με την ανώνυμη χρήση των απαντήσεων αυτού του ερωτηματολογίου και επιβεβαιώνω ότι διάβασα και αποδέχομαι όλες τις πληροφορίες που μου δόθηκαν.
☐ **ΝΑΙ**
☐ **ΟΧΙ**

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ: ΤΟ ΠΡΟΦΙΛ ΤΟΥ ΣΥΜΜΕΤΕΧΟΝΤΑ

1.1 Ηλικία
☐ 25-35 ☐ 36-45 ☐ 46-55 ☐ 56+

1.2 Φύλο ☐ Άνδρας ☐ Γυναίκα

1.3 Ποια είναι η ειδικότητάς σας;
☐ ΠΕ70 ☐ ΠΕ06 ☐ ΠΕ05 ☐ ΠΕ71 ☐ ΠΕ11 ☐ ΠΕ86 ☐ ΑΛΛΟ

1.4 Ανώτερη βαθμίδα σπουδών σας
☐ Πτυχίο ΑΕΙ ☐ Μεταπτυχιακό ☐ Διδακτορικό Δίπλωμα

1.5 Χρόνια συνολικής διδακτικής εμπειρίας
☐ 1-10 ☐ 11-20 ☐ 21-30 ☐ 31 + ☐ Άλλο ……..

1.6 Είχα προηγούμενη εμπειρία σε εξ αποστάσεως διδασκαλία
☐ Ναι ☐ Όχι

ΨΗΦΙΑΚΕΣ ΠΡΑΚΤΙΚΕΣ ΤΗΝ ΠΕΡΙΟΔΟ ΤΟΥ COVID-19

2.1 Έχοντας κατά νου τις νέες συνθήκες που προέκυψαν από τον Covid-19 και τις μορφές εξ αποστάσεως διδασκαλίας που προτάθηκαν, θα μπορούσατε να περιγράψετε συνοπτικά την προσωπική σας αντίδραση; (σκέψεις, συναισθήματα, αποφάσεις που πήρατε)
……

2.2 Ποιον τρόπο διδασκαλίας επιλέξατε;
☐ Σύγχρονη ☐ Ασύγχρονη ☐ Συνδυασμός και των δύο ☐ Άλλο / ή τίποτα από τα παραπάνω

2.3. Είχατε έτοιμο ψηφιακό υλικό το οποίο και αξιοποιήσατε άμεσα με την έναρξη της ΕξΑΕ;
☐ Ναι ☐ Όχι

2.4 Πόσο χρόνο χρειαστήκατε για την προετοιμασία της ΕξΑΕ;
……..

2.5 Ποιους τρόπους επικοινωνίας χρησιμοποιήσατε για να έρθετε σε επαφή με τους μαθητές σας; Επιλέξτε όσες απαντήσεις ισχύουν για εσάς.

ηλεκτρονική αλληλογραφία	☐
ομάδες συζητήσεων στα κοινωνικά μέσα	☐
η-τάξη	☐
e-me	☐
άλλες πλατφόρμες ασύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης	☐
πλατφόρμες σύγχρονης εξ αποστάσεως εκπαίδευσης (π.χ. Webex, Zoom, Skype)	☐
το προσωπικό σας ιστολόγιο ή ιστότοπο	☐
το ιστολόγιο ή τον ιστότοπο του σχολείου	☐
τηλεφωνική επικοινωνία	☐
Άλλο; _____	

2.6 Πιστεύετε ότι η επιλογή του τρόπου και των μέσων διδασκαλίας που επιλέξατε οφείλεται ….
☐ Στις γνώσεις που είχατε ήδη για την ΕξΑΕ
☐ Στην παρακίνηση που λάβατε από συναδέλφους
☐ Στη γενικότερη προτίμηση που έδειξαν οι συνάδελφοι
☐ Σε όσα ακούσατε ή συζητήσατε με άλλους εκπαιδευτικούς
☐ Σε καθαρά δική σας πρωτοβουλία αφού εξετάσατε τις προτεινόμενες λύσεις

2.7 Ποια μέσα αξιοποιήσατε για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση το διάστημα αυτό; *(Επιλέξτε όσες απαντήσεις ισχύουν για εσάς.)*

διαμοιρασμός έντυπου υλικού	☐
δημιουργία δικού σας υλικού με αξιοποίηση ψηφιακών εργαλείων	☐

διαμοιρασμός υλικού που εντοπίσατε στο διαδίκτυο	☐
διαμοιρασμός υλικού από εκπαιδευτικούς ιστότοπους	☐
αξιοποίηση των μαθησιακών αντικειμένων του Φωτόδεντρου	☐
το διδακτικό εγχειρίδιο (σε έντυπη ή/και ψηφιοποημένη μορφή)	☐
ανάπτυξη δικών σας διαδικτυακών ασύγχρονων μαθημάτων	☐

2.8 Συνολικά σε τι βαθμό θεωρείτε ότι οι υπάρχουσες γνώσεις σας βοήθησαν να ανταποκριθείτε στις νέες απαιτήσεις για διαδικτυακή εξ αποστάσεως εκπαίδευση;
(1=Καθόλου, 2=λίγο, 3=αρκετά, 4=πολύ, 5=πάρα πολύ).

2.9 Κατά την περίοδο του lockdown, ποια από τα παρακάτω συναισθήματα βιώσατε;
(Επιλέγετε μόνο όσα συναισθήματα σας αφορούν)

Άγχος	☐
Αίσθημα ευθύνης	☐
Άνεση	☐
Ανικανότητα/ Ανασφάλεια	☐
Ανυπομονησία	☐
Απογοήτευση	☐
Εμπιστοσύνη στον εαυτό μου	☐
Ενθουσιασμό	☐
Θυμό	☐
Κούραση	☐
Μοναξιά	☐
Στενοχώρια	☐
Σύγχυση	☐

2.10 Σε τι βαθμό επηρέασαν την απόφασή σας να ενεργοποιηθείτε στην ΕξΑΕ τα παρακάτω

Διαβάστε τις παρακάτω προτάσεις και επιλέξτε αυτό που σας εκφράζει περισσότερο σύμφωνα με τη διαβάθμιση που ακολουθεί: (1=Καθόλου, 2=λίγο, 3=αρκετά, 4=πολύ, 5=πάρα πολύ).

Η ανάγκη να υποστηρίξω συναισθηματικά τους μαθητές μου σε μια δύσκολη για όλους περίοδο.	☐	☐	☐	☐	☐
Η ανάγκη να διατηρήσω μια αίσθηση κανονικότητας σε σχέση με τη διδασκαλία και το περιεχόμενό της, π.χ. κάλυψη της διδακτέας ύλης.	☐	☐	☐	☐	☐
Η ανάγκη να συμβαδίσω με την πρακτική συναδέλφων.	☐	☐	☐	☐	☐
Η συμμετοχή στην ΕξΑΕ ήταν υποχρεωτική, δεν είχα ουσιαστική επιλογή.	☐	☐	☐	☐	☐
Η αίσθηση ότι η συμμετοχή μου ήταν απαίτηση μαθητών και γονέων.					

2.11 Περιγράψτε συνοπτικά το πιο έντονο συναίσθημα που βιώσατε.

……

2.12 Σε τι βαθμό σας διευκόλυναν οι παρακάτω παράγοντες στη διεξαγωγή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης με τους μαθητές σας (κατά τη διάρκεια και μετά το lockdown);

Διαβάστε τις παρακάτω προτάσεις και επιλέξτε αυτό που σας εκφράζει περισσότερο σύμφωνα με τη διαβάθμιση που ακολουθεί: (1=Καθόλου, 2=λίγο, 3=αρκετά, 4=πολύ, 5=πάρα πολύ).

	1	**2**	**3**	**4**	**5**
Η ενθάρρυνση που έλαβα από συναδέλφους	☐	☐	☐	☐	☐
Οι συνεργασίες με συναδέλφους που αναπτύχθηκαν κατά την περίοδο προετοιμασίας και υλοποίησης της ΕξΑΕ.	☐	☐	☐	☐	☐
Οι γνώσεις και εμπειρίες για την προσέγγιση της διδασκαλίας που απέκτησα από επιμορφωτικά προγράμματα (επίπεδο Β1, Β2 για τις ΤΠΕ).	☐	☐	☐	☐	☐

Σε σχέση με το σχολείο και την προσωπική σας αναζήτηση

Οι γνώσεις που είχα για τα ΨΜ πριν.	☐	☐	☐	☐	☐
Η ανταλλαγή απόψεων και υλικού με συναδέλφους από το σχολείο.	☐	☐	☐	☐	☐
Η θετική ανταπόκριση των μαθητών.	☐	☐	☐	☐	☐
Η θετική ανταπόκριση και ανατροφοδότηση που έλαβα από τους γονείς των μαθητών μου.	☐	☐	☐	☐	☐
Η υποστήριξη από τους Συντονιστές Εκπαιδευτικού Έργου.	☐	☐	☐	☐	☐
Οι υποστηρικτικές δράσεις που πραγματοποιήθηκαν					

στο πλαίσιο της σχολικής μονάδας που υπηρετώ.					
Η παρακολούθηση διαδικτυακών σεμιναρίων που εστίαζαν στην προετοιμασία των εκπαιδευτικών για την εξ αποστάσεως εκπαίδευση.	☐	☐	☐	☐	☐
Η προσφορά ψηφιακού υλικού που ήταν διαθέσιμο στο διαδίκτυο.	☐	☐	☐	☐	☐
Η συμμετοχή μου σε ομάδες μέσω των κοινωνικών δικτύων.	☐	☐	☐	☐	☐
Ενημερωτικά βίντεο που δημιουργήθηκαν ως αποτέλεσμα προσωπικής ή οργανωμένης από εκπαιδευτικό φορέα πρωτοβουλίας.	☐	☐	☐	☐	☐

2.13 Σε τι βαθμό σας δυσκόλεψαν οι παρακάτω παράγοντες στη διεξαγωγή της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης με τους μαθητές σας (κατά τη διάρκεια και μετά το lockdown);

Η έλλειψη τεχνικού εξοπλισμού που αντιμετώπισα προσωπικά.	☐	☐	☐	☐	☐
Η έλλειψη τεχνικού εξοπλισμού που αντιμετώπισαν οι μαθητές μου.	☐	☐	☐	☐	☐
Οι ανεπαρκείς προσωπικές ψηφιακές δεξιότητες.	☐	☐	☐	☐	☐
Οι ανεπαρκείς ψηφιακές δεξιότητες των μαθητών.	☐	☐	☐	☐	☐
Η ξαφνική επιβολή της νέας πραγματικότητας και τα ασφυκτικά περιθώρια προετοιμασίας.	☐	☐	☐	☐	☐
Η στάση των γονέων των μαθητών μου.	☐	☐	☐	☐	☐
Η έλλειψη συντονισμού και υποστήριξης από το σχολείο.	☐	☐	☐	☐	☐
Οι τεχνικές δυσκολίες πρόσβασης στις διαθέσιμες πλατφόρμες.	☐	☐	☐	☐	☐
Η προαιρετικότητα στη συμμετοχή των μαθητών.	☐	☐	☐	☐	☐
Η δυσκολία προσέγγισης των μαθητών με μαθησιακές ανάγκες.					

Η ΣΤΑΣΗ ΜΟΥ ΑΠΕΝΑΝΤΙ ΣΤΗΝ ΕΞΑΕ

3.1 Διαβάστε τις παρακάτω προτάσεις και επιλέξτε αυτό που σας εκφράζει περισσότερο σύμφωνα με τη διαβάθμιση που ακολουθεί: (1=Καθόλου, 2=λίγο, 3=αρκετά, 4=πολύ, 5=πάρα πολύ).

Η διδασκαλία από απόσταση έχει μεγαλύτερο ενδιαφέρον.	☐	☐	☐	☐	☐
Η διδασκαλία με χρήση ψηφιακών μέσων μου αρέσει.	☐	☐	☐	☐	☐
Θεωρώ ότι το μάθημά μου απέκτησε πιο μεγάλο ενδιαφέρον για τους μαθητές μου.	☐	☐	☐	☐	☐

Η συμμετοχή στην ΕξΑΕ με έπεισε για την αναγκαιότητα εκμάθησης χρήσης των ψηφιακών μέσων.	☐	☐	☐	☐	☐
Νιώθω ικανοποιημένος από την προσπάθεια που κατέβαλα.	☐	☐	☐	☐	☐
Θέλω να μάθω περισσότερα για την αξιοποίηση εργαλείων και τη διδασκαλία μέσω μιας ηλεκτρονικής τάξης.	☐	☐	☐	☐	☐

3.2 Επιλέξτε ποιο/ποια από τα παρακάτω θα θέλατε να δείτε να συμβαίνουν στο σχολείο μας

☐ παρακολούθηση σεμιναρίων ανά ομάδες σε διαφορετικό αντικείμενο
☐ παρακολούθηση εργαστηρίων που θα προσφέρουν συνάδελφοι με γνώσεις στο αντικείμενο
☐ ανάπτυξη ομάδων που θα αναλάβουν την υποστήριξη όλων των συναδέλφων σε συγκεκριμένους τομείς
☐ πρόσκληση ειδικών για εργαστήρια εντός του σχολείου
☐ παραγωγή ψηφιακού υλικού με στόχο τη δημιουργία ενός ψηφιακού αποθετηρίου για τη σχολική μας μονάδα

Σας ευχαριστούμε θερμά για τον χρόνο σας

ΥΠΟΒΟΛΗ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΙΙ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ ΓΟΝΕΙΣ

Αγαπητοί γονείς,
στο πλαίσιο της προσπάθειάς μας να αποτυπώσουμε την κατάσταση των μαθητών και μαθητριών του σχολείου μας, σχετικά με την εξ' αποστάσεως εκπαίδευση, παρακαλούμε όπως συμπληρώσετε άμεσα το παρακάτω ερωτηματολόγιο.
Επιθυμούμε τη συμμετοχή όλων των γονέων για την καλύτερη αποτύπωση της παρούσας κατάστασης και των εκπαιδευτικών αναγκών των μαθητών/μαθητριών του σχολείου μας. Το παρόν ερωτηματολόγιο πραγματοποιείται καθαρά για στατιστικούς λόγους (για το λόγο αυτό είναι ανώνυμο) και δεν συνδέεται με οποιαδήποτε ενέργεια προμήθειας εξοπλισμού, η οποία ούτως ή άλλως έχει ήδη ολοκληρωθεί.
Σε περίπτωση που έχετε παραπάνω από ένα παιδί που φοιτά στο σχολείο μας, συμπληρώστε αντίστοιχες φορές το παρακάτω ερωτηματολόγιο.
Σας ευχαριστούμε πάρα πολύ για τη συμμετοχή σας!

* Απαιτείται

1. Φύλο μαθητή/μαθήτριας *
☐ Αγόρι ☐ Κορίτσι

2. Ηλικία *
☐ 6-8 ετών ☐ 8-10 ετών ☐ 10-12 ετών

3. Πόσους ηλεκτρονικούς υπολογιστές (Η/Υ) έχετε στο σπίτι σας (φορητούς και σταθερούς (laptops & desktops); *
☐ Κανέναν ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ Περισσότερους από 3

4. Πόσα tablets έχετε στο σπίτι σας; *
☐ Κανένα ☐ 1 ☐ 2 ☐ Περισσότερα από 2

5. Τι από τα παρακάτω διαθέτει ο Η/Υ που χρησιμοποιεί το παιδί σας; *
Επιλέξτε μία ή περισσότερες πιθανές απαντήσεις. Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.
☐ Κάμερα ☐ Μικρόφωνο ☐ Ηχεία ☐ Τίποτα από τα παραπάνω

6. Έχετε εκτυπωτή στο σπίτι σας; *
☐ Ναι ☐ Όχι

7. Υπάρχει πρόσβαση στο Διαδίκτυο (Internet) από το σπίτι σας; *
Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.
☐ Ναι, με ευρυζωνική σταθερή γραμμή (ADSL/VDSL) ☐ Ναι, με πακέτο δεδομένων κινητής τηλεφωνίας ☐ Όχι

8. Το παιδί σας συμμετέχει στην εξ' αποστάσεως εκπαίδευση κυρίως από: *
Να επισημαίνεται μόνο μία έλλειψη.
☐ Σταθερό (desktop) ηλεκτρονικό υπολογιστή ☐ Φορητό (laptop) ηλεκτρονικό υπολογιστή ☐ Tablet ☐ Κινητό τηλέφωνο

**9. Ποιές από τις παρακάτω δυσκολίες αντιμετωπίσατε κατά τη συμμετοχή του παιδιού σας στην εξ' αποστάσεως εκπαίδευση; ***Επιλέξτε όλα όσα ισχύουν.
☐ Έλλειψη Η/Υ ☐ Χρήση Η/Υ παλαιάς τεχνολογίας ☐ Έλλειψη περιφερειακού εξοπλισμού όπως κάμερα, μικρόφωνο, ηχεία. ☐ Έλλειψη Internet ☐ Κακή ποιότητα

Internet ☐Δυσκολία στην είσοδο και στη χρήση των διαδικτυακών εκπαιδευτικών πλατφορμών μάθησης όπως e-class, e-me ☐ Δεν αντιμετώπισα κανένα πρόβλημα ☐ Άλλο:

10.Καταγράψτε οποιαδήποτε ανάγκη θεωρείτε ότι έχετε όσον αφορά σε εξοπλισμό για την υλοποίηση της εξ αποστάσεως εκπαίδευσης.

……

Σας ευχαριστούμε
ΥΠΟΒΟΛΗ